

daje jasno razumeti *podobo*, *značaj* in *smisel*. Beseda mora biti notranje vidna. Zato jo igralec ne le interpretira, temveč omogoča s svojim glasom, da jo gledalec vidi. To, kar govori, je pomenska, glasbena in ritmična kompozicija in jo je treba preštudirati kot vsako skladbo. Škoda, da *Mlada Breda* ni uprizorjena s to skrbjo, tako da se vsa simfonija, ki jo vsebuje poezija v tej Zajčevi igri, lomi in razblinja. Treba bi se bilo zavedati, da zvok in govor izhajata iz tišine, ki ni pasivnost, temveč tiho pretakanje misli. In ko je beseda domišljena, jo izrečemo. Potrebuje čas molka, v katerem nastaja, potem čas, ko je izrečena, in čas, ko vpliva na poslušalca. V gledališču ne govorimo tako naglo kot v realnosti, temveč s časom, v katerem govor intimno nastaja, se izreka in deluje. Če to upoštevamo, ne more biti preslišana nobena izrečena misel. (V predstavi se je precej verzov kratko in malo izgubilo.) Tedaj igralec ne nosi zanos čutenja in interpretacije, temveč on vodi besede in doseže pretehtan učinek. Obvlada materijo in polaga vanjo klice. Tišine omogočajo igralcu, da vloži v besede svoj intimni premislek, lastno spoznanje, in da nikoli ne preglasi s svojim glasom sam sebe. Govori, kar je doživel on sam. Tedaj je tudi zadovoljen.

Kaj se je torej zgodilo v sodobnem gledališču? Iskanje izključno gledališkega izraza je poudarilo samo vizualnost gledališča. Zanimarilo je, da na odru potekajo tudi misli v podobah in doživljajskem tonu. Čeprav so iskanja osvežila gledališke dogodke, je podcenjevanje literature omejilo ustvarjalnost slišne izraznosti. Mislim seveda žive zvoke, ki jih izgovarja človek in smiselno oblikuje v pomen in ton, ne pa tehnike in instrumente. In ko se zdaj pojavi na odru mit, ki ne sodi v vidni svet, igralci ne znajo oblikovati govora in z njim inscenirati mitsko dejanje. Notranja doživetja in razpoloženje dobrega in zla je namreč mogoče izpovedati le z besedami in lastno, intimno držo. V zunanem svetu tega ni in je tudi na zunaj neuprizorljivo, lahko pa uporabimo svoj govor, s katerim oblikujemo nevidno v vidno. Zgodnje gledališče, kakršno je bilo npr. Ajshilovo, je bilo scensko preprosto in skromno, toda vse, mit in življenje, je pričarala deklaracija poetične besede. Videti (vizualnost) je lahko, razumeti pa teže in bistveno ter je podobno posluhu.

Kronika

SPREHOD PO JUGOSLOVANSKIH IN TUJIH REVIJAH

Sprehod začenjamo po obeh oktobrskih številkah beograjskega časopisa Književna reč. V prvi med drugim objavlja Dimitrij Rupel sestavek z naslovom *Spori v kulturi*. To je nekakšna razčlemba kronologije spopadov in ne razumevanj v slovenski kulturi, pri čemer pa izraža prepričanje, da so v

najnovšem času ti spori dosegli spodnjo mejo produktivnosti in v glavnem ne ponujajo možnosti za socialne, ekonomske in politične posplošitve, kar po svoje pomeni, da je kulturni prostor razmeroma neprizadet in precej institucionaliziran. Denis Poniž ocenjuje pesniško zbirko *Mah* Vinka Möderndorferja, Ifigenija Zagoričnik objavlja nekaj svoje poezije, Taras Kermauner pa je prispeval »poskus filozofsko sociološke

analize z naslovom *Režiserjem nagrado ali vrvi?* V sestavku med drugim piše o umetniški »samovolji«¹ režiserjev, in sicer o imperializmu neke Resnice in raznovrstnosti resnic, o besedilu kot organski celoti in zavezujoči spodbudi, o predstavi kot terorju in protinasilju in podobnem. Sestavek se nadaljuje tudi v naslednji številki Književne reči — če se omejimo samo na razmeroma številne slovenske prispevke v tem glasilu srbske književne mladine. Tako piše o naravi Jovanovićeve postavitve *Hlapcev* zlasti v zvezi z nagradami na Sterijevem pozorju. Dalje piše o socialni »samovolji«² režiserjev, češ da v razredni in delovni družbi ni mogoče brez politike ter razmišlja o instituciji in gverili. Med drugim meni, da je razlika med uveljavljeno kulturno oblastjo in novimi silami tudi v tem, kakšne strategije se oprijemlje ta ali oni. Sklicevanje vladajočih v instituciji na »humanizem«, na »kulturo«, na okus in podobno je po njegovem licemerstvo. Za takšnim sklicevanjem se namreč skriva prizadevanje, da bi tistim, ki prihajajo, zbili moralo in jih v družbi prikazali kot take, ki so neprimerni, da bi se potegovali za prestol. Gre pravzaprav za boj dveh skupin — etabrirane in prihajajoče — od katerih zastopa vsaka svoj kulturni model, vendar ga mora prihajajoča uveljaviti z »vojaškimi«³ sredstvi itd.

Reški časopis *Dometi* je izšel v trojni številki (7-8-9) in je posvečen likovni umetnosti. Med sestavki je tudi prispevek Braca Rotarja, ki ga je podal na jugoslovansko francoskem posvetovanju v Ljubljani z naslovom *Figura zapiranja*. V njem razmišlja o iluzionističnem dojemanju slike. Poleg še štirih domačih sestavkov prinašajo *Dometi* osem prevodov razprav, ki so jih napisali tuji umetnostni zgodovinarji, semiologi, filozofi in slikarji.

Na uredništvo *Sodobnosti* je prispela tudi dvojna številka (7-8) varaždinskega

časopisa *Gesta*, posvečena Varaždinu in baročni skladbi ob varaždinskih baročnih večerih. Sicer pa objavlja *Gesta* še vrsto prispevkov v posameznih razdelkih: *Kultura in združeno delo*, *Književnost*, *Kritika*, *Pogled v svet*, *Novo ime*, *Gledališče*, *Likovna umetnost*, *Mesta prijatelji*, *Izročilo in Knjižne novosti*, med katerimi omenja Branko Čegec tudi zbornik, ki je izšel lani pod naslovom *Mlajši pisci pobratenih mest*. V njem nastopa 18 avtorjev, med njimi tudi nekaj Slovencev iz Žalca, pobratnega z Varaždinom, Trogirom, Travnikom in Kruševcem. Ocena ima naslov *Književno ali ideološko?*, pri čemer kritik ugotavlja, da zbornik, kar zadeva živo književno kritično presojo, ne pri naša nič posebnega ne pomembnega.

Jugoslovanska revija za hrvaško literaturo *Most* je po daljšem času tudi prišla na naslov *Sodobnosti*. Izhaja v sodelovanju z Zavodom za književnost in teatrologijo Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti, hrvaško izseljenško matico, narodno in univerzitetno knjižnico in avtorsko agencijo za Hrvaško. Tako med drugim *Cvetko Milanja* piše o Josipu Barkoviću v sodobni hrvaški literaturi (članek v francoščini), *Veselko Tenžera* piše v spomin pesniku, novelistu, dramaturgu, prevajalcu in slikarju *Dragu Ivaniševiću* (v italijanščini), *Ivan Pandžić* piše o *Milivoju Solarju* med *mitosom* i *logosom* (v nemščini) itd.

Češkoslovaško veleposlaništvo je iz Beograda poslalo 9. in 10. številko časopisa *Socijalistička Čehoslovačka*. Čeprav naj bi bil namenjen seznanjanju s splošnim dogajanjem v deželi, je delež novic iz kulture znaten. Iz članka *Razvoj šolstva in kulture v ČSSR* izvemo, da na leto izide kakih 7200 knjig v 92 milijonih izvodov, da si je lani v 82 stalnih gledališčih ogledalo predstave 8,5 milijona obiskovalcev itd. *Kateřina Pštrosova* piše o skladatelju *Jaroslavu Ježku*, *Runka Žaludova* pa o češkoslovaško jugoslovanski filmski koproduk-

ciji. Gre za pred kratkim opravljeno snemanje igranega filma Dušana Vukotiča *Hiša med zvezdami*, v katerem poleg čeških ustvarjalcev sodelujeta še Zarko Potočnjak in Ljubiša Samardžić. O slovaškem slikarju, zaslužnem umetniku Albinu Brunovskem piše Miloslava Kodonjova in če se pomudimo še pri obširnem pregledu z naslovom *Sedma petletka*, naj omenimo ta zanimiv podatek o gibanju prebivalstva: lani je na Češkoslovaškem živelo komaj dva milijona ljudi več kot po prvi vojni (15,2 milijona); kljub velikim naporom oblasti, da bi utrdila družinske zveze, pa vendarle pride ena razveza na vsako četrto poroko. Deseta številka poroča o znameniti praški Narodni galeriji, ki med drugim hrani tudi El Grecova, Dürerjeva, Renoirjeva, Rodinova in Picassova dela. Iz članka izvemo, da je galerija pripravila razstavo del češkega secesionista Alfonsa Mucha, ki bodo na ogled tudi v Jugoslaviji. Objavljen je tudi pogovor z Zdeňekom Vodakom, umetniškim vodjem Bendovega komornega orkestra, ki slavi četrstoletnico obstoja, Runka Žaludova je zbrala zanimivosti iz češkoslovaškega filma, na to pa se navezuje še opis obiska pri ustvarjalcu filmskih risank Vaclavu Bedřichu. Iz časopisa med drugim tudi izvemo, da deluje največji bralni klub pri mladinski založbi Albatros iz Prage. Šteje več kot pol milijona bralcev, starih med 7 in 15 leti. Zanje izda vsako leto okoli 40 knjig v nakladi 1,2 milijona izvodov. Največja kulturna zgradba pa je praška palača kulture, v kateri je na dobrih deset hektarih prostora za pet dvoran in 2300 drugih prostorov.

Bratislavski časopis Slovenské pohľady v deveti številki ponatiskuje pozdravna pisma, ki jih je uredništvo dobilo ob stoletnici glasila. Nekaj so jih prebrali tudi udeleženci junijskega 11 mednarodnega srečanja glavnih urednikov literarnih časopisov iz socialističnih držav. Med natisnjenimi pozdravi je čestitka Dimitrija Rupla, v kateri je

med drugim zapisano, naj bi se Slovenské pohľady opirali na izročilo, po drugi strani pa naj bi bili vsako leto drugačni, da bi sprejemali literaturo, ki bo živa. Poleg drobnih novic se v časopisu vrstijo literarni prispevki, med njimi novela Dušana Duška *Uspavalni praški*. Miloš Tomčík je prispeval razmišljanje z naslovom *Sodobnost in literatura*. Oub tem se ustavlja pri problemu, ki že več ko dve desetletji obvladuje sodobno svetovno književnost in ki se v vsaki nacionalni literaturi pojavlja s posebnimi značilnostmi: to je vpliv dosežkov in obsega znanstvenotehnične revolucije zlasti na daljše literarne zvrsti, na pripovedništvo in dramatiko.

Uredništvo Sodobnosti je prejelo prvo številko novo ustanovljenega slovenskega časopisa Dialog, ki izhaja v Tinjah. Celotna številka, ki je dvojezična, je posvečena odprtju Katoliškega doma prosvete Sodaliteta v Tinjah. Gradili so ga štirinajst mesecev in je postavljen ob stari tinjski proštiji. Dom bo pomembno narodno, kulturno in versko središče koroških Slovencev, in kakor je zapisal njegov rektor Jože Kopeinig, ne bo le hiša ali ustanova, ampak hoče biti gibanje. Dialog prinaša že tudi spored številnih prireditev, ki se bodo zvrstile v novem domu do konca leta. Med njimi so slikarske razstave, literarni večeri, predavanja in pogovori o uveljavljanju narodnostnih pravic in podobno. Dialog, ki ga tiskajo v Celovcu, ostaja po obsegu za zdaj še skromen časopis.

Deveta številka berlinskega časopisa Neue Deutsche Literatur prinaša med drugim sonet Stephana Hermlina, Richard Christ, Herbert Nachbar in Willi Meinck objavljajo popotne vtise iz Pakistana, Brazilije in Sri Lanke. Med knjižnimi novostmi je objavljena vest, da je v prevodu Reinharda Fischerja izšla knjiga Iva Andrića *Znamjenja ob poti*.

